

ORTADOğU GÜNDEMİ

21-27 Eylül 2020

2020

■ SURİYE GÜNDEMİ

• Uluslararası Gündemde Suriye

ABD tarafından Suriye krizine yönelik insani yardım kapsamında Suriye’de veya sınırlarda bulunan Suriyeliler için ekstra 720 milyon dolarlık insani yardım göndereceği bildirildi. Konu ile ilgili bilgilendirme, ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Stephen Biegun tarafından BM Genel Kurulu toplantısında yapıldı. Biegun, bu yardım ile beraber ABD’nin Suriye’ye yaptığı toplam yardımın 12 milyar dolara ulaştığını kaydetti.¹

Suriye İnsan Hakları Ağı, Uluslararası Koalisyon Güçleri’nin Suriye’deki IŞİD terörist grubuna müdahalesinin beşinci yıl dönümü münasebetiyle bir rapor yayınladı. Rapora göre, Koalisyon Güçlerince 23 Eylül 2014’ten bu yana gerçekleştirilen saldırılarda 924’ü çocuk ve 656’sı kadın 3.037 sivil hayatını kaybetti. Koalisyon Güçleri’nin bombardımanı sonucu en çok sivil kayıpları 1.133 ile Rakka’da kaydedildi. Yıllara göre ölüm sayısının dağılımını içeren rapora göre müdahalenin üçüncü ve dördüncü yılları en yüksek sayıları içermektedir.²

• Suriye Rejimi

IŞİD, Rakka bölgesindeki El-Rasafah çölünde Suriye rejimine ait mevkilere saldırı düzenledi. Rus jetlerinin, ağır bombardımanla rejim güçlerini IŞİD saldırısını püskürtmek için desteklediği çatışmalarda 13 rejim askeri ve 15 IŞİD militanı öldürüldü.³

Suriye rejimine ait haber ajansı SANA, ABD’nin Irak toprakları üzerinden Suriye petrolünü kaçırdığını aktardı. SANA’nın aktardığı haberde 30 adet petrol yüklü tankerin El-Yarubiye bölgesindeki El-Velid noktasından geçirildiğini söyledi. ABD ve YPG’nin Suriye’nin doğusunda ve güneyinde pek çok petrol kaynağını kontrol ettiği biliniyor.⁴

İran Ordusu Sözcüsü Abu Fadl Shikaraj, Suriye rejiminin kendilerinden savunma sistemlerini geliştirmek konusunda yardım istediklerini söyledi. Yaptığı basın açıklamasında Shikaraj, İran’ın Suriye’ye askerî uzman ve gözlemci gönderdiğini belirtti.⁵

Suriye rejimi lideri Beşar Esad ile çekişmeli bir durumda olan kuzeni Rami Mahluf’un daha önce tutuklanan Syriatel ve Al Bustan Vakfı çalışanları serbest bırakıldı. Toplamda 98 çalışanın serbest bırakıldığı açıklanırken 12’sinin ise hâlen tutuklu olduğu dile getirildi. Ayrıca bazı kaynaklar Mahluf ile bağlantılı tutuklu bulunan 58 askerî personelin ve askerin serbest bırakıldığını iddia etti.⁶

• Fırat'ın Doğusu

ABD'nin bölgedeki "ortağı" terör örgütü YPG/PKK'nın hem Esad rejimine petrol satarak hem de ABD Hazine Bakanlığının yaptırım listesinde yer alan Husam Katırcı ile ticaret yaparak ABD yasalarını ihlal ettiği ortaya çıktı. Yerel kaynaklardan edinilen bilgilere göre YPG, Esad rejimi ile petrol alışverişlerini rejime yakınlığıyla bilinen milis yöneticisi ve Milletvekili Husam Katırcı aracılığıyla yürütmektedir. Örgütün rejim ile petrol alışverişleri, Deyr ez Zor ve Haseke bölgelerinde gizli bir şekilde gerçekleşmektedir. YPG tarafından Deyr ez Zor'dan getirilen petrol, Şedadi bölgesinde Husam Katırcı'nın şirketine ait nakliye araçlarına yüklenmektedir. Şedadi'den kalkan nakliye araçları, rejim ile örgüt arasındaki sınırları çizen el-Hor geçidinden geçerek rejimin kontrolündeki Humus kentine gitmektedir. Terör örgütünün rejime petrol sattığı diğer buluşma noktası ise Haseke'dir. Örgüt, öncelikle araçlara yüklediği petrolü Suriye'nin kuzeydoğusunda yer alan Rumeylan bölgesinde toplamaktadır. Buradan kalkan petrol yüklü araçlar Haseke'ye getirilmektedir. Haseke'de rejimin aracısı Husam Katırcı'nın araçlarına yüklenen petrol de Abyad-Rakka yolu kullanılarak el-Hor geçidi üzerinden rejim bölgelerine dağıtmaktadır.⁷

Suriye'nin kuzeyindeki Rasulayn ilçesinde peş peşe düzenlenen iki terör saldırısında 11 sivil yaralandı, biri çocuk toplam 2 sivil hayatını kaybetti. Şanlıurfa'nın Ceylanpınar ilçesinin karşısındaki Suriye topraklarında yer alan Rasulayn ilçesine bağlı Tel Halaf köyünde bomba düzeneğinin infilak etmesi sonucu bir patlama meydana geldi. Söz konusu patlamada ölü veya yaralı olmadığı belirtildi. İlk patlamanın hemen ardından aynı köyde bomba yüklü bir araç infilak etti. Araç patlamasında 11 sivil yaralandı, biri çocuk toplam 2 sivil hayatını kaybetti. Saldırıyla ilgili inceleme başlatan yerel güvenlik güçleri, eylemin terör örgütü YPG/PKK tarafından düzenlendiği ihtimali üzerinde durmaktadır.⁸

• İdlib

Suriyeli muhalif yetkililer Rusya'nın mart ayında imzalanan ateşkes antlaşmasından bu yana İdlib üzerinde açık ara en büyük saldırıyı gerçekleştirdiğini dile getirdi. Savaş uçakları, dronelar ve ağır topçu ateşleri ile İdlib şehrinin batı kısmının hedef alındığı aktarıldı. Mart ayından bu yana bu ölçüde bir hava saldırısı olmamıştı. Moskova'dan saldırılarla ilgili bir açıklama gelmedi.⁹

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov bir televizyon kanalı ile yaptığı görüşmede, İdlib bölgesinde istikrar sağlanır sağlanmaz Türkiye ve Rusya'nın M-4 karayolu üzerindeki ortak devriyelerin devam edeceğini dile getirdi. Lavrov ortak devriyelerin bölgedeki güvenlik endişesi nedeniyle askıya alınmış olduğunu belirtti.¹⁰

■ IRAK GÜNDEMİ

• Siyaset

Sadr Hareketi'nin lideri Mukteda Sadr, Irak'taki uluslararası diplomatik misyonlara yönelik yapılan saldırıların soruşturulması çağrısında bulunarak Irak'ı tehlikeye sokacak bu türden eylemlerin de durdurulması gerektiğini dile getirdi.¹¹ Ayrıca Mukteda Sadr yaptığı açıklamada, Haşdi Şabi'ye mensup bazı gruplar tarafından gerçekleştirilen bombalama ve suikastların, Irak devletini ve halkını zayıflatmaktan başka bir şey olmadığını vurguladı.¹² Haşdi Şabi Lideri Kemal el-Hasnavi, ABD Dışışleri Müsteşarı David Hale'in yapmış olduğu "Haşdi Şabi Irak'ın istikrarına engeldir" sözüne cevap olarak "Haşdi Şabi dış desteği olmayan Irak'ın güvenlik kurumudur ve aldığı her türlü destek yalnızca Irak hükümeti aracılığı ile gelmektedir" açıklamasını yaptı.¹³ Irak Başbakanı Mustafa el-Kazimi ise tüm havalimanlarında Haşdi Şabi bürolarının kapatılmasına ilişkin kararname yayınladığını bildirdi.¹⁴

Irak Dışışleri Bakanı Fuad Hüseyin'in 26 Eylül günü İran'ın başkenti Tahran'a giderek İranlı mevkidaşı Cevad Zarif ile bir araya geldiği görüşmede, ikili ilişkiler ve bölgesel gelişmeler konuları masaya yatırıldı.¹⁵ Diğer yandan Irak Dışışleri Bakanı Fuad Hüseyin'in İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani ile bir görüşme gerçekleştirdiği bildirildi. Görüşmede Ruhani'nin Irak'ın iç işlerine ve Iraklı gruplar arasındaki ilişkilere müdahale peşinde olmadıklarını ve ABD silahlı güçlerinin mevcudiyetinin bölgenin güvenliğine ve istikrarına zarar verdiğini belirttiği kaydedildi.¹⁶ Ayrıca Bakan Hüseyin, İran Ulusal Güvenlik Yüksek Konseyi Genel Sekreteri Ali Şemhani ile de bir araya geldi. Şemhani bu görüşmede, Irak hükümetinden Kasım Süleymani suikastını uluslararası kurumlar yoluyla takip etmelerini beklediklerini dile getirdi.¹⁷

IKBY Başbakanı Mesrur Barzani, Irak Ulusal Güvenlik Müsteşarı Kasım el-Araci başkanlığındaki bir heyeti Irak'ın başkenti Bağdat'ta kabul etti. Irak'taki son gelişmelerin masaya yatırıldığı görüşmede, Irak ordusu ile Peşmerge arasındaki güvenlik koordinasyonunun önemine değinilerek özellikle IKBY'de IŞİD tehlikesine karşı mücadele etmek için koordinasyonun gerekli olduğunun altı çizildi.¹⁸

İran'ın dinî lideri Ayetullah Ali Hamaney, televizyondan yaptığı açıklamada "İran-Irak Savaşı ülkenin en akıllıca yönettiği olaylardan biridir" dedi.¹⁹ İran, Irak ile arasında uzun süre devam eden sınır çatışmalarının ardından 22 Eylül'de başlayan savaşın yıl dönümünü andı.

IKBY Başbakanı Mesrur Barzani “Kerkük’ün demografisinin sistematik şekilde değiştirilerek Araplaştırıldığını” iddia etti.²⁰ Başbakan Barzani, IKBY’nin özellikle bölge halkı olmayanların getirilmesi şeklinde uygulanan Araplaştırma siyasetini asla kabul etmeyeceğinin altını çizerek köy ve bölgelerin işgal edilmesinin yanı sıra Kürt ve Türkmen vatandaşların topraklarından çıkartılıp arazilerine el konulmak istendiğini de vurguladı.²¹

IKBY Başkanı Mesud Barzani ile ABD’nin Suriye Özel Temsilcisi James Jeffrey, Erbil’in Selahattin ilçesinde bir araya geldi.²² Barzani ile Jeffrey yaptıkları görüşmede bölgedeki son siyasi gelişmeleri, Kürtlerin Suriye ve ülkenin kuzeyindeki geleceğini ve buradaki Kürtler arasında devam eden birlik konularını ele aldı.

ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo’nun, Bağdat’taki ABD Büyükelçiliğine yönelik saldırıların önüne geçilmemesi hâlinde Elçiliği kapatacaklarını Iraklı yetkililere ilettiği bildirildi. Pompeo ve Iraklı yetkililerle gerçekleşen telefon görüşmesinin ABD Büyükelçiliğine yönelik füze saldırılarının önüne geçilmemesi üzerine gerçekleştiği kaydedildi.²³

• Güvenlik

Irak Güvenlik Güçleri, Irak Ulusal İstihbarat Servisinin terör örgütü IŞİD üyesi bir grubun Suriye-Irak sınırında yer alan Ninova vilayetinin batısında ülkeye sızma girişimini engellediğini duyurdu.²⁴ Buna ek olarak Irak Ulusal İstihbarat Servisi tarafından, Bağdat’ın kuzeyindeki Selahaddin vilayetinde 10 teröristin yakalandığı haberi verildi. Ayrıca Mukeşefa adasında içinde şablonların, zırh delici füzelerin ve roketatarların bulunduğu IŞİD terör örgütünün kalıntıları ele geçirildi.

Irak Yüksek Yargı Konseyi Başkanı Faik Zeydan, 23 Eylül’de Irak’ta ABD Büyükelçisi Matthew Tueller ve İngiltere Büyükelçisi Stephen Hickey ile bir araya geldi. Irak’taki yabancı diplomatik misyonlara yönelik saldırıların ele alındığı görüşme sonrasında yayınlanan bildiriye, Irak Terörle Mücadele Birimine (ICTS) bağlı özel bir kuvvetin başta ABD ve İngiltere Büyükelçilikleri olmak üzere yabancı diplomatik misyonların bulunduğu Yeşil Bölge’yi hedef alıp füze fırlatan unsurları arama kampanyası başlattığı duyuruldu.²⁵ Böylece Irak yargısının ilk defa bu misyonları koruma hattına dâhil olduğu belirtildi.

Mustafa el-Kazimi hükûmetinin Irak’ın güney vilayetlerindeki milislerin ve aşiret gruplarının elindeki yasa dışı silah akışını durdurmak için bir kampanya başlattığı duyuruldu.²⁶ Ayrıca 5 Eylül’de Irak Güvenlik Güçleri, Irak’ın güney vilayetlerinde özellikle Basra’da yasa dışı kullanılan silahları geri çekmek için geniş çaplı bir kampanya başlatmıştı.

Selahaddin vilayetinde yol kenarına yerleştirilen bomba ABD liderliğindeki Koalisyon Güçleri'nin konvoyunu hedef aldı.²⁷ Olay yerinde can kaybı yaşanmadığı bildirildi. Diğer yandan Irak Silahlı Kuvvetleri, Bağdat'ın kuzeyindeki çöl bölgelerinde IŞİD'e karşı operasyon düzenledi.²⁸ Yeni başlatılan operasyonun amacının Selahaddin ve Diyala vilayetleri arasındaki bölgelerde IŞİD militanlarını yakalamaya yönelik olduğu açıklandı.²⁹

• Ekonomi

ABD Dışışleri Bakanlığının İran'dan elektrik ihtiyacını karşılayabilmesi için Irak'a verdiği muafiyet süresini 120 günden 60 güne indirdiği bildirildi.³⁰ Bu durumun ise Bağdat ile Washington arasında devam eden gerilimin bir işareti olduğu söylendi.³¹ Diğer yandan Irak Elektrik Bakanlığı Sözcüsü Ahmed Musa el-Abadi Irak Haber Ajansı'na (INA) yaptığı açıklamada "Elektrik Bakanlığı, yakında devreye girecek üretim birimleri ve santraller aracılığıyla yaklaşık 3 bin mw elektrik enerjisini sisteme kazandırmak için çalışmalar yürütüyor. Buna yönelik çalışmalar, yeni yıl için yapılan hazırlıklar arasında yer alacak" dediği kaydedildi.³² Ayrıca Parlamento Petrol ve Enerji Komitesi, ABD'nin Irak'ın İran'dan enerji ithalatına yönelik yaptırımlarından muafiyetini yenilemesinin ardından ilk olarak hükümetin İran'dan uzaklaşarak yabancı şirketleri, elektrik santralleri oluşturmada yatırım yapmaya davet ettiğini açıkladı.³³

Irak Parlamentosu Maliye Komisyonu Başkanı Ahmed Saffar, katıldığı bir televizyon programında ülkede iktidara gelen hükümetlerin Irak'ı üreten olmaktan çıkarıp tüketen bir ülkeye dönüştürdüğünü belirterek tek gelir kaynağının petrol olduğunu ve gümrük kapılarında petrol harici gelirin %5'i bile bulmadığını söyledi.³⁴

ABD Enerji Enformasyon İdaresi (EIA) yaptığı açıklamada, Irak'ın ABD'ye ham petrol ihracatının 2020'nin ilk yarısında günde ortalama 230 bin varile ulaştığını ve önceki yıllara göre daha az olduğunu bildirdi. ABD'ye yapılan petrol ihracatında Suudi Arabistan günlük ortalama 693 bin varille birinci sırada yer alırken Irak'ın günlük ortalama 230 bin varille ikinci sırada olduğu açıklandı.³⁵

Irak Sanayi ve Maden Bakanı Menhel el-Habbaz'ın 26 Eylül günü, Ninova vilayetindeki yeniden yapılma çalışmalarının tamamlanmasının ardından beş sanayi projenin açılışını yaptığı belirtilirken Valilikte işsizlere iş fırsatları sağlamak ve ekonomik hareketi canlandırmak için Valilikteki özel ve kamu sanayi gerçeğliğini yeniden canlandırma planlarını görüştüğü bildirildi.³⁶

• Sağlık ve Sosyal Hayat

Planlama Bakanı Dr. Halid Batal Necim Abdullah ve Irak'taki BM Gıda ve Tarım Örgütü Temsilcisi Dr. Salah el-Hac Hasan, Gıda ve Tarım Örgütünün programlarını ve kırsal geçim kaynaklarına verdiği desteği konuştu.³⁷ Irak'ta gıda güvenliğini ve ana ürünlerin verimliliğini arttırmaya odaklanarak sürdürülebilir tarımı güçlendirmek için ulusal kurumlarla iş birliklerinin sağlandığı vurgulandı.

Avrupa Parlamentosunun her yıl insan haklarını savunan kişi ve kuruluşları onurlandırmak için verdiği Sakharov Düşünce Özgürlüğü Ödülü'ne Musul'da 2014'te yüzlerce tarihî belgeyi IŞİD'den kurtaran Başpiskopos Necib Michael aday gösterildi.³⁸

ABD hükûmeti IŞİD nedeniyle Irak'ın diğer bölgelerinden kaçarak IKBY'ye gelen Hristiyanlara burada inançlarını yaşamalarına yardım etmek amacıyla 2,5 milyon dolar kaynak sağladı.³⁹ Fon, Erbil merkezli Ankava İnsani Yardım Komitesi Keldani Başpiskoposluğuna, ABD'nin Erbil Başkonsolosu Rob Waller tarafından düzenlenen bir törenle sağlandı.

Irak'ta hükûmete bağlı kriz masası yaptığı açıklamada, Irak'ta yeni tip koronavirüsten (Covid-19) dolayı akşam 22.00 ile sabah 05.00 saatleri arasında uygulanan sokağa çıkma yasağının sona erdiğini bildirdi.⁴⁰ Diğer taraftan ise Irak Çevre ve Sağlık Bakanlığından yapılan yazılı açıklamaya göre, Covid-19 salgını nedeniyle son 24 saatte 55 kişinin daha yaşamını yitirdiği ve 3.481 yeni vaka tespit edildiği bildirildi.⁴¹

Meteoroloji ve Sismoloji Genel Müdürlüğünün yaptığı açıklamada, IKBY'nin Süleymaniye vilayetinde 23 Eylül Çarşamba akşamı saat 09:29'da meydana gelen depremin Richter ölçeğinde 3.9 olarak ölçüldüğünü açıkladı.⁴²

■ TÜRKMEN GÜNDEMİ

• Siyaset

ITC Başkanı ve Kerkük Milletvekili Erşat Salihi, Ermenistan tarafından saldırıya uğrayan Azerbaycan'a destek mesajı yayınladı. Sosyal medya hesabından açıklamada bulunan Salihi, "Yıllardır Ermeni işgali altında bulunan Azerbaycan toprakları, Azerbaycan ordusu sayesinde işgalden kurtulmaktadır. Bir olup Azerbaycan için seferber olmalıyız. Ermenistan adındaki bu terör devletine hepimizin dur demesi gerekmektedir" ifadelerini kullandı.⁴³ Diğer yandan Türkmeneli Partisi, Türkmen İrade Partisi ve Türkmen Milliyetçi Hareketi de birer açıklama yayınlarak Ermenistan'ın Azerbaycan'a saldırısını kınadı ve Türkmen halkının soydaşlarının yanında yer aldığını vurguladılar.

Irak Türkmen Cephesi (ITC) Bağdat İl Başkanı Niyazi Mimaroglu, Bağdat Valiliğini ziyaret ederek Bağdat Valisi Muhammed Cabir Ata ve yardımcıları ile bir görüşme gerçekleştirdi. Mimaroglu ayrıca Hizmet İşleri Bağdat Vali Yardımcılığı görevine atanan Türkmen asıllı Erkan Hasan Aziz'e tebriklerini ilettiler ve görevinde başarılar diledi. Mimaroglu Bağdat Valiliği ziyareti esnasında, Aziz'in Vali Yardımcısı olarak göreve atanmasının Türkmenlerin Irak'ta uzun yıllardır göstermiş olduğu sadakat ve görevlerini yerine getirmede gösterdikleri başarıların bir sonucu olduğunu ifade etti.⁴⁴

Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) Bölge Bakanı Halit Şevani, Kerkük'te Araplaştırma politikasının uygulandığını, bu politikanın uygulayıcısının ise Kerkük Valisi Rakan Said el-Cuburi olduğunu ifade etti. Kerkük'te bulunan Kürtlerin büyük bir mağduriyet içerisinde olduklarını söyleyen Şevani, kentteki sorunların çözümününün 140. madde çerçevesinde olması gerektiğini vurgulayarak 140. maddenin uygulanması talebi kapsamında Bağdat'a görüşmeler için bir heyet göndereceklerini bildirdi. Şevani ayrıca, 2017 yılından bu yana Kerkük'te 61 Kürt yetkilinin görevinden alınarak yerlerine diğer etnik gruplardan kişilerin yerleştirildiğini belirtti.⁴⁵

Kerkük'te bazı Türkmen, Arap ve Kürt aşiret liderlerinden oluşan Hekimler (Bilge) Konseyi oluşturuldu. Konsey tarafından atılan ilk adım kapsamında, Kerkük'teki tarım arazilerinin mülkiyeti tartışmalarında kan dökmenin yasaklandığı açıklandı. Konseyin Kerkük'teki kuruluşu 23 Eylül 2020'de Leylan nahiyesinde yapılan açıklama ile ilan edilirken ayrıca Hekimler Konseylerinin Irak'ın birçok vilayetinde daha önce kurulduğu da ifade edildi. Konseyin Genel Sekreteri Amir el-Tayi, Konseyin Kerkük'te normalleşme ve kardeşçe yaşamayı güçlendirmeyi amaçlayacağını açıkladı. Açıklamasının devamında Tayi, tarım arazileri sorunu başta olmak üzere Kerkük'teki sorunlarda kan dökmenin yasaklandığı ve bu sorunların diyalog ile çözülmesi gerektiğini belirtti.⁴⁶

Türkmen Millet Partisi Lideri İrfan Kerküklü, Türkmeneli Partisi Lideri Riyaz Sarıkahya ile Türkmen Millet Partisi binasında bir görüşme gerçekleştirdi. Görüşmeye dair yapılan açıklamada, Irak ve Türkmenlerin durumunun ele alındığı belirtilirken ayrıca 2021'de düzenlenmesi beklenen seçimlerin de iki lider tarafından görüşüldüğü ifade edildi.⁴⁷

IKBY Başbakanı Mesrur Barzani, Kerkük'teki Araplaştırma ve demografiyi değiştirme çabalarının programlı bir şekilde devam ettiğini, bunun önceki Irak rejimlerinin Araplaştırma siyasetlerinin tekrarı olduğunu kaydetti. Barzani, IKBY hükûmetinin özellikle bölge halkı olmayanların getirilmesi şeklinde uygulanan Araplaştırma siyasetini asla kabul etmeyeceğinin altını çizerek köy ve bölgelerin işgal edilmesinin yanı sıra Kürt ve Türkmen vatandaşların topraklarından çıkartılıp arazilerine el konulmak istendiğini

vurguladı. Barzani ayrıca, tartışmalı bölgelerdeki durumun normalleşmesi için 140. maddenin uygulanması gerektiğini de ifade etti.⁴⁸

• Güvenlik

Kerkük Polis Müdürü Ali Kemal yaptığı açıklamada terör örgütü IŞİD'in Kerkük'ün kuzeybatısında bulunan Bacvan köyüne saldırıda bulunduğunu belirtti. Köy içerisine sızan beş teröristin silahlı saldırıda bulunduğu evdeki bir sivilin hayatını kaybettiği açıklandı.⁴⁹

Ayrıca terör örgütü IŞİD, örgüte ait internet sitelerinde yayınladıkları videoda, örgüt içerisinde casusluk yaptığını iddia ettikleri bir kişinin infaz videosunu paylaştı.⁵⁰ İnfaz edilen kişinin kimliğine dair çeşitli iddialar paylaşılacakla birlikte, bazı kaynaklar infaz edilen kişinin IŞİD militanları tarafından kaçırılan Irak Tarım Bakanlığı çalışanı bir sivil olduğunu belirtmektedir.

• Sağlık & Sosyal Hayat

Irak Sağlık Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, Kerkük'te 27 Eylül 2020 tarihi itibarıyla 83 kişide daha Covid-19 tespit edildiği, kentteki toplam vaka sayısının 12.889'a ulaştığı bildirildi. Ayrıca açıklamada, toplam vefat sayısının 510 olduğu, sağlığına kavuşan toplam hasta sayısının ise 10.530'a ulaştığı aktarıldı.⁵¹

■ IKBY GÜNDEMİ

• Siyaset

Muhalef milletvekilleri ve Goran Hareketi'nden üç milletvekilinin memur maaşlarının kesintisi nedeniyle IKBY Başkanı Mesrur Barzani, Başbakan Yardımcısı Kubad Talabani ve Maliye Bakanı Avat Cenab'ı IKBY Parlamentosuna çağırarak haklarında soruşturma talep etmek amacıyla imza toplayıp Parlamento Başkanlığına sundukları bildirildi.⁵² Diğer yandan bu soruşturma teklifi gerçekleştirildiği ve Parlamentoda yeterli güvenoyunu çıkmadığı takdirde en çok zarar görenin Goran Hareketi olacağı açıklandı. Bunun nedeni ise Goran Hareketi üyesi Maliye Bakanı Avat Cenab'ın Parlamentoda güvenoyu alamama ihtimalidir.

2017 yılında IKBY'ye bağlı Duhok'un yerel yönetimi konusunda Kürdistan İslami Birlik Partisi (Yekgirtu) ve Kürdistan Demokrat Partisi'nin (KDP) yaptığı ikili anlaşmanın KDP tarafından feshedildiği açıklandı. KDP ile Yekgirtu 2017 yılında yaptığı anlaşmaya göre Duhok'un yerel yönetimi iki partinin ortak yönetimi ile yapılacaktı.⁵³ KDP'nin anlaşmayı feshetmesinin nedenleri arasında Duhok'ta Mayıs ayında yapılan gösterilerin, IKBY Par-

lamentosuna sunulan soruşturma teklifinin ve Yekgirtu'nun hükûmete karşı gerçekleştirdiği sert ve muhalefet tutumunun etkisi olduğu söylenmektedir.⁵⁴ Yekgirtu Merkez Karar Yönetim Kurulu (MKYK) yaptığı açıklamada, KİBP'nin her zaman halkın yanında durduğu gibi bu seferde halkın yanında durarak parti çıkarlarını halkın çıkarlarına feda ettiklerini belirterek halkın çıkarlarına önem verdiklerinin altını çizdi.⁵⁵ Öte yandan Yekgirtu Milletvekili Ebubekir Haladini, "KDP içinde bulunan bir grup tarafından iki partinin anlaşmasının feshedildiğini" dile getirdi.⁵⁶

• Güvenlik

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) tarafından terör örgütü PKK'nın ve IKBY'de bulunan bazı İranlı Kürt partilerin finanse edilmesinin hem Bağdat'ı hem de Erbil'i rahatsız ettiği belirtildi. Irak Parlamentosu Dışişleri Komitesi Üyesi Muhtar Musevi ise yaptığı açıklamada, BAE'nin terör örgütü PKK'ya sürekli yardım etmesini eleştirdiğini belirtti. Ayrıca BAE'nin bölgede terör örgütü PKK'ya yönelik yaptığı yardımların Türkiye'nin teröre karşı yeni bir operasyon yapmasına sebep olabileceği dile getirildi.⁵⁷

• Ekonomi

Irak Başbakanlık Sözcüsü Ahmed Mola Telal, Bağdat ve Erbil arasındaki anlaşmanın güçlendirildiğini açıklayarak IKBY ve Irak hükûmetinin 2021 bütçesinin de konuşulacağı bir toplantı üzerinde anlaştıklarını belirtti.⁵⁸ Öte yandan IKBY Başkanı Neçirvan Barzani, Bağdat ile Erbil arasındaki sorunların sadece ekonomi ile sınırlı olmadığı açıkladı. Ayrıca Barzani, IKBY'deki memur maaşı ve bütçe sorununun yanında Irak'ın istikrarının önemli olduğunu ve bu istikrarın ise Bağdat'ın Erbil ile iyi bir ilişkide bulunmasıyla meydana geleceğini belirtti.⁵⁹

IKBY ve Irak'ın Türkiye ile uçuşlarının başladığı açıklandı. Türk Hava Yolları yaptığı açıklamada, cumartesi günü Bağdat ve Erbil Havaalanlarından İstanbul Havaalanı'na uçuşların yapıldığı söyledi. Ayrıca uçuşların haftada üç kez Erbil-İstanbul arasında yapılacağı belirtildi. Diğer yandan Süleymaniye Uluslararası Havaalanı Müdürü Tahir Abdullah şimdiye kadar Süleymaniye-İstanbul uçuşlarının başlaması için hiçbir karar alınmadığını belirtti.⁶⁰

• Sağlık ve Sosyal Hayat

IKBY'de Covid-19 salgınından kaynaklı toplam vaka sayısının 44.695'e yükseldiği, salgın nedeniyle hayatını kaybedenlerin sayısının 1.617 olduğu ve hastalığı yenerek sağlığını kavuşan kişi sayısının 28.674'e ulaştığı kaydedildi.⁶¹ Ayrıca IKBY Sağlık Bakanlığı yaptığı açıklamada, Covid-19 salgını nedeniyle hayatını kaybedenlerin defnedilmesi için oluşturulan

özel komitelerin kaldırıldığını ve hayatını kaybeden kişilerin artık yakınları tarafından defnedilebileceğini söyledi.⁶²

■ KÖRFEZ GÜNDEMİ

• Suudi Arabistan:

Suudi Arabistan tarafından yapılan açıklamada, 4 Ekim tarihinden itibaren Covid-19 ile ilgili umre ve hac yasağının kademeli olarak kaldırılacağı duyuruldu. Bu kapsamda Suudi Arabistan İçişleri Bakanlığı, Krallığın içinden ve dışından gelecek Müslümanların dinî ritüelleri güvenli ve sağlıklı bir şekilde, insan güvenliğini sağlamak için önleyici gerekliliklere ve mekânsal mesafeye riayet etmek kaydıyla gerçekleştirebileceğini açıkladı.⁶³

Hafta içinde, Suudi Arabistan Kralı Selman bin Abdülaziz Birleşmiş Milletler (BM) 75. Genel Kurulunda yaptığı konuşmasında İran'ı hedef aldı. Tahran yönetiminin kaos, aşırıcilik ve mezhepçilik dışında hiçbir şey üretmediğini söyleyen Kral Selman, İran'ın kitle imha silahlarını elde etmesi noktasında kapsamlı bir çözüm üretilmesi gerektiğine dair çağırıda bulundu.⁶⁴ Kral Selman ayrıca ABD'nin İsrail ile Filistinliler arasında müzakereleri başlatma çabalarına da destek verdiğini vurguladı.⁶⁵

• Birleşik Arap Emirlikleri:

Abu Dabi Emirligi'nin Veliht Prensi Muhammed Bin Zayid'in, Adana'daki İncirlik Üssü konulu ABD varlığının Birleşik Arap Emirligi'ne (BAE) taşınması noktasında Pentagon ile görüşmeler yaptığı ifade edildi.⁶⁶

Fransa milletvekilleri BAE, Bahreyn ve İsrail'in normalleşme anlaşmalarını kınadı. Körfez ülkeleri BAE ile Bahreyn ve İsrail arasında imzalanan "barış anlaşmalarının" işgal devleti ile Filistinliler arasında "kapsamlı bir barışı engellediğini" ifade eden 61 Fransız milletvekilinden oluşan bir grup ABD Başkanı Donald Trump'ın açıkladığının aksine anlaşmanın bir barış anlaşması olmadığını belirtti.⁶⁷

Hafta içinde BAE merkezli bazı şirketlerin, son birkaç hafta içinde BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (İHYK) tarafından İsrail'in uluslararası hukuka aykırı olarak inşa ettiği yerleşimlerde faaliyet gösteren 112 şirketin yer aldığı listedeki isimlerden bazılarıyla anlaşma yaptığı ifade edildi. Söz konusu listede adı geçen İsrail'in en büyük bankalarından olan Bank Leumi'nin, BAE'nin en büyük bankası First Abu Dabi Bank'ın (FAB) yanı sıra Dubai'de bulunan Emirates NBD Bank ve Abu Dabi İslami Bankası ile anlaşmalar imzaladığı ortaya koyuldu. Listede yer alan bir diğer İsraili şirket olan Bank Hapoalim

ile Emirates NBD Bank arasında da iş birliği anlaşması imzalandığı belirtildi. Dubai hükümetinin Basın Ofisi tarafından ise bu anlaşmanın BAE ve İsraili bankacılar arasındaki ilk anlaşma olduğu bilgisi paylaşıldı.⁶⁸

• Katar:

Katar Emiri Temim bin Hamed es-Sani, video konferans şeklinde gerçekleştirilen BM 75. Genel Kuruluna katıldı. Açılış konuşmasında Suriye meselesine değinen Emir Temim, Suriyeli yetkililerin herhangi bir değişiklik yapmaya niyetli olmaksızın zaman kazanmak için müzakerelere katıldıklarını dile getirdi. Emir Temim konu ile ilgili olarak “Kardeş Suriye halkına her yönüyle destek ve yardım sağlamaya devam edeceğiz” sözünü verirken⁶⁹ uluslararası toplumun İsrail’in Filistin’de ve Arap topraklarındaki işgalci politikaları konusunda sessiz kaldığı meselesine de değindi.⁷⁰

Katar ve Türkiye arasındaki ikili ticaretin, dün Katar Finans Merkezi (QFC) tarafından düzenlenen bir web seminerinde Covid-19 salgınına rağmen daha da genişlemesi beklendiği belirtildi. Türkiye Cumhuriyeti Doha Büyükelçiliği ile İstanbul Ticaret Odası (İTO) iş birliği ile gerçekleştirilen “Gelişen Fırsatlar: Katar ve Türkiye” başlıklı seminerde Katar ile Türkiye arasındaki ikili ticaretin 2010’da 340 milyon dolardan 2019’da 2,24 milyar dolar olmak üzere önemli ölçüde arttığı vurgulandı.⁷¹

Filistin’in 22 Eylül tarihinde Arap Birliği dönem başkanlığından çekildiğini duyurmasının akabinde Arap Birliğinin iç tüzüğü gereğince başkanlık Katar’a teklif edildi. Ancak Doha yönetimi, dönem başkanlığını devralmayı reddetti. “Katar’ın 2021’in Mart ayında gerçekleştirilecek toplantının başkanlık hakkına bağlı kalmakla birlikte, hâlihazırda Filistin devletinin çekildiği oturumu sürdürmediğimiz için özür dileriz” ifadeleri ile Katar’ın Arap Birliği Daimi Temsilcisi meseleye ilişkin yazılı bir açıklamada bulundu.⁷²

Son olarak, pek çok ülke gibi Katar da bu yılın başlarında küresel seyahati neredeyse durma noktasına getiren Covid-19 krizinden etkilenen havayollarına yardım etmek için devreye girdi. Katar Havayolları, 31 Mart’a kadar yılda 7 milyar riyal kaybettikten sonra Doha yönetiminden 7,3 milyar riyallik (1,95 milyar dolar) yardım aldı.⁷³

• Kuveyt:

Kuveyt İçişleri Bakanlığı 27 Eylül-1 Ekim tarihleri arasında Basra Körfezi’nde bulunan Failaka Adası’nda özel kuvvetlerin tatbikat yapacağını duyurdu.⁷⁴

Kuveyt Parlamentosundan iki milletvekili, Abdulkerim el-Kandari ve Al-Humaidi Al-Subaiee Başbakan Şeyh Sabah Halid el-Hamad el-Sabah için ortak bir gensoru önergesi

başlattı. Başbakan, Covid-19 pandemisinin yanlış yönetilmesinden ve bütçe açığına sebep olmaktan dolayı suçlandı. Al-Subaiee, Başbakanın petrolün değerini koruyamadığını ve kamu fonlarını ihlal edenleri cezalandırmadığını iddia etti.⁷⁵

Kuveyt Başbakanı, ülkesinin Filistinli insanları ve onların yasal haklarını savunmaya devam edeceğini belirtti. Adil ve kapsamlı bir barışın sağlanması için müzakerelerin devam etmesi gerektiğine değinildi. İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi ve Doğu Kudüs'ün Filistin'in başkenti olması gerektiğini belirtti. Yemen krizi için ise tek çözümün siyasi olduğunu söyledi. Bu konuda tüm tarafları BM Özel Temsilcisi Martin Griffiths'in tekliflerine uymaya davet etti. Libya'da ise diyaloga dayalı barışçıl bir çözüm gerektiğine değindi.⁷⁶

Kuveyt Milletvekili Muhammed el-Dallal, ABD Başkanı Trump'ın Kuveyt de İsrail ile normalleşebilir sözlerin sonra Kuveyt Dışişleri Bakanı Ahmed Nasır el-Muhammed'i sorguladı ve ABD ile ne görüşüldüğüne, taleplerin ne olduğuna ve Kuveyt'in ne cevap verdiğine dair bilgi talep etti.⁷⁷

Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı ile yapılan video konferansta Kuveyt Dışişleri Bakanı Şeyh Dr. Nasır el-Muhammed el-Sabah da yer aldı. UAEA'nın Genel Direktörü İran'ın nükleer anlaşmaya tam anlamıyla uymadığını belirtti. Bunun ardından el-Sabah, İran'ın anlaşmaya tam anlamıyla uyması gerektiğini ve İran'ın nükleer alandaki denetimsiz faaliyetlerinden endişe duyduklarını söyledi.⁷⁸

30.000 yabancı işçiye ikametgâh izinleri sona erdiği için para cezası uygulanacağı belirtildi.⁷⁹ Pakistan'ın 100.000 vasıflı işçiyi Kuveyt'e göndermeyi planladığı açıklandı.⁸⁰

• Umman:

Umman hükûmeti, Covid-19 sebebiyle kapatılan kara sınırlarının 1 Ekim itibarıyla açılacağını duyurdu.⁸¹ Ayrıca 1 Ekim'den itibaren uluslararası uçuşlara da başlanacağı açıklandı.⁸² Geçerli vize ve ikametgâh izni olanların Dışişleri Bakanlığından ayrı bir izin almasına gerek olmadığı belirtildi.⁸³

Umman Sağlık Bakanlığından bir yetkili, iki farklı şirketten %10 oranında Covid-19 aşısı alınacağı, yıl sonunda toplamda %20 oranında aşuya sahip olacaklarını belirtti. Aşının önce sağlık çalışanlarına, polis ve ordu mensuplarına ve vatandaşlarla ilk elden ilgilenen kişilere uygulanacağı söylendi.⁸⁴

Umman hükûmeti, yabancı işçilerin herhangi bir para cezası varsa ülkeyi sonsuza kadar terk etmeleri hâlinde bu cezadan muaf olacaklarını açıkladı.⁸⁵

• Bahreyn:

Bahreyn ile İsrail arasında imzalanan anlaşmadan sonra İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu ile Bahreyn Veliaht Prensi Selman bin Hamed el Halife arasında bir telefon görüşmesi gerçekleşti. Görüşmede iki ülke arasındaki muhtemel iş birliği alanları üzerine konuşuldu.⁸⁶ Geçtiğimiz hafta düzenlenen ve Covid-19 önlemleri nedeniyle katılımcı liderlerin kaydedilmiş konuşmalarının yayınlandığı Birleşmiş Milletler (BM) 75. Genel Kurulunda bir görüntülü mesaj yayınlayan Bahreyn Kralı Hamed bin İsa el Halife, Filistin-İsrail anlaşmazlığının iki devletli çözüm prensibine dayalı şekilde çözülmesi için gerekli adımların atılması çağrısında bulundu. İsrail ile varılan anlaşmanın İsrail'in Batı Şeria'yı ilhak planlarını engellediğini ifade etti.⁸⁷

Öte yandan Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) Genel Sekreteri Dr. Nayif bin Falah el-Hajraf, Katar ziyareti sonrası Bahreyn'e geçti. Bahreyn'de Dışişleri Bakanı Dr. Raşid ez-Zayani ile görüştü. Görüşmede KİK ülkeleri arasındaki sorunların çözülmesi için atılması gereken adımlar üzerinde duruldu.⁸⁸ Genel Sekreter daha sonra Bahreyn Maliye ve Ulusal Ekonomi Bakanı Selman bin Halife ile bir araya geldi. Toplantıda, birlik içerisindeki ekonomik hedeflere ulaşmak adına ekonomik iş birliğinin önemine vurgu yapıldı ve yatırım olanakları üzerine konuşuldu.⁸⁹

Son olarak Amman'da Ürdün, Mısır, Fransa, Almanya Dışişleri Bakanları ve Avrupa Birliği Temsilcisinin katıldığı bir Ortadoğu Barış Süreci toplantısı düzenlendi. Toplantı sonrasında bir açıklama yapan Bahreyn Dışişleri Bakanlığı bölgede istikrarın ve barışın tesis edilmesine yönelik Bahreyn'in desteğine atıfta bulunuldu. Açıklamada Bahreyn'in çabalarının Filistin meselesinin iki devletli çözüm prensibine dayalı şekilde Doğu Kudüs'ün başkenti olacağı bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasına katkı sağlamasının umulduğu ifade edildi.⁹⁰

• Yemen:

21 Eylül tarihinde İran destekli Husi milislerin meşru hükûmete yapmış olduğu darbe 6. yılını doldurdu. Bunun üzerine Husilere ait bir televizyona çıkıp konuşma yapan Husilerin Yüksek Siyasi Konsey Başkanı Mehdi el-Maşşat Suudi Arabistan liderliğindeki Arap Koalisyonuna savaşı sonlandırmak için görüşmelere başlama çağrısında bulunarak taleplerini tekrar etti.⁹¹ ABD ve Suudi Arabistan tarafından Husilere silah sağlamakla suçlanan İran'dan bir yetkili ise bir açıklama yaparak İran'ın Husilere savunma teknolojilerini transfer ettiklerini belirtti. İran'ın içinde bulunduğu ekonomik şartlarda müttefiklerine bedava silah sağlamanın mümkün olmadığını sağladıkları uzmanlık bilgisi ile Yemenlilerin kendi füzelerini yapabilecek duruma geldiklerini belirtti.⁹² Yemen'de yaşananlara dair

ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Morgan Ortagus da yazılı bir açıklama yayınlayarak Husilere saldırıların durdurulması ve BM'nin faaliyetlerine izin verilmesi için çağrıda bulundu.⁹³ Öte yandan BM ise finansman yetersizliği nedeniyle Yemen'deki 15 yardım programını sonlandırmak zorunda kaldıklarını duyurdu.⁹⁴

Daha önce Suudi Arabistan ile Rusya Dışişleri Bakanları arasında Yemen hakkında bir telefon görüşmesi gerçekleşmişti. Yerel basına yansıyan haberlere göre Suudi Dışişleri Bakanı Faysal bin Farhan Rus mevkidaşı Sergey Lavrov'dan Rusya'nın Marib'i korumak için müdahale etmesini istedi.⁹⁵ Diğer taraftan Sokotra'da faaliyetlerini arttıran BAE'nin bölgede askerî üs inşasına başladığı haberleri medyaya yansıdı. Konuya ilişkin açıklamalar yapan Yemen Enformasyon Bakanlığı Müsteşarı Muhammed Kıyzan yerel makamların bu inşa faaliyetlerini doğruladığını belirtti.⁹⁶ Son olarak, bir süredir Yemen Merkezî Hükûmeti ile Husiler arasında Cenevre'de süren toplantılar sonucunda 1000 esir değişimi üzerinde taraflar anlaşma sağladı.⁹⁷

• Mısır:

Hafta başından beri İskenderiye, Kahire, Gize dâhil Mısır'ın birçok bölgesinde Sisi karşıtı protestolar düzenlendi. Protestolar İspanya'da sürgünde olan Mısırlı Muhbir Muhammed Ali'nin online çağrısı ile başladı. Protestolarda Mısır Güvenlik Güçlerinin muhalif sesleri bastırmak için açtığı ateşlerde en az üç kişinin öldüğü ve karşıt çatışmalarda yüzlerce kişinin tutuklandığı söylendi. Hafta sonunda hala devam etmekte olan protestolar son yedi senedir Mısır'da gerçekleşen en uzun Sisi karşıtı protestolardır.⁹⁸

Bu hafta; 2019'da İsrail, Ürdün, Yunanistan, İtalya, Kıbrıs ve Mısır arasında imzalanan Doğu Akdeniz Gaz Formu Anlaşması Kahire'de tarafların katılımıyla resmî bir şekilde yürürlüğe girdi. Anlaşmaya Filistin'in de dâhil edileceği İsrail yetkililerince duyuruldu. Mısır'ın önderliğinde yürürlüğe giren forumda Türkiye'nin olmaması dünya basını forumu ekonomik boyutun ötesinde Türkiye'ye karşı bölgesel organizasyon olarak yorumlamaya itti. Forumun amacı Doğu Akdeniz'de keşfedilen tahmini 320 milyar metreküp doğal gazı taraflarca ortak bir şekilde çıkartıp ortak ekonomik fayda sağlamaktır.⁹⁹

Libya Doğu Meclisi Sözcüsü Akila Salih ve Darbeci Hafter Kahire'ye gizli bir ziyaret gerçekleştirdi. Kahire'de Mısır Cumhurbaşkanı Abdelfettah el-Sisi ile bir görüşme gerçekleştirildi. Görüşmede Sisi'nin Salih ve Hafter'e ateşkesin devam etmesi gerektiği ve BM gözeriminde Libya'da barışın sağlanması gerektiğini söylediği duyuruldu.¹⁰⁰

Mısır Dışişleri Bakanı Sameh Shoukry Ürdün'ün Başkenti Amman'da Fransız mevkidaşı Jean-Yves Le Drian, Ürdünlü mevkidaşı Ayman Safadi ve Alman yetkililer ile Filistin-

İsrail meselesi üzerine dördümlü toplantıya katıldı. Toplantıya Alman Dışışleri Bakanı Heiko Maas, Covid-19 tedbirlerince katılamadı. Toplantıda iki devlet modeli üzerinden İsrail-Filistin sorununun çözümü değeriendirildi.¹⁰¹

Hafta sonunda, Mısır Deniz Kuvvetleri Mısır sularına girdi iddiasıyla bir balıkçı botuna ateş açtı. Botta bulunan üç kişiden ikisi hayatını kaybetti ve diğeri yaralı olarak tutuklandı. Botun içerisindeki balıkçıların Gaza bölgesinde yaşayan Filistinli bir ailenin üyesi olduğu tespit edildi. Ölümler Gaza'ya aile bireylerine Mısırlı yetkililer tarafından teslim edildi. Yaralı Filistinli ise Mısır'da tedavi altında tutulmaktadır.¹⁰²

• Libya:

Libya Dışışleri Bakanı Muhammed Siyale, Libya'nın çıkarlarına zarar vermeyecek şekilde deniz sınırlarının belirlenmesi için Yunanistan ve Malta ile müzakerelerin yürütüleceğini açıkladı.¹⁰³

Darbe ile başa gelen Mısır Cumhurbaşkanı Abdulfettah Sisi, Libya'nın doğusunu yöneten Tobruk Temsilciler Meclisi Başkanı Akile Salih ve Libya Ulusal Ordusu lideri darbeci Hafter'i Libya'daki gelişmeleri değeriendirmek üzere Kahire'deki Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda kabul etti. Darbeci Sisi tüm Libyalı taraflara, ülkeyi içinde bulunduğu krizden çıkarmak ve ulusun çıkarlarını korumak için bir araya gelme çağırısı yaptı.¹⁰⁴

Hafter, petrol sahaları ve limanlarına yönelik aylarca süren ablukanın şartlı olarak kaldırıldığını duyurdu. Hafter'in cuma günü yaptığı açıklamada, gelirlerin adil bir şekilde dağıtılması şartıyla petrol üretimine ve ihracatına devam etmeye karar verildiği ve gelirlerin terörü desteklemek için kullanılmamasının garanti edilmesi gerektiğini söyledi.¹⁰⁵

Libya Savunma Bakanı Nemruş, Bakanlığın resmî sitesinden yayımlanan yazılı açıklamasında Hafter milislerine karşı yürütölen Öfke Volkanı Operasyonu'nun temsil edilmediği hiçbir diyalöğü kabul etmeyeceklerini belirtti. Libyalı Bakan açıklamasında "İşlediği katliamlar ve Trablus'a yönelik saldırılarının yol açtığı yıkım göz önüne alındığında savaş suçlusu Hafter'in taraf olmadığı her türlü siyasi çözüme açığız" ifadelerini kullandı.¹⁰⁶

Ticaret Bakanlığının Libya'da iş yapan Türk şirketlerinin yarım kalan projelerini tamamlayabilmeleri ve yeni iş bağlantıları kurabilmeleri için yürüttüğü yoğun görüşme trafiği ve varılan mutabakatlar olumlu sonuçlar vermeye başladı. Türkiye, Libya'nın yeniden imarına ivme kazandırmak için Türk firmaları ve Libya işveren kuruluşları arasında yapılacak görüşmelerin başlamasını sağlayan mutabakat zaptına ilişkin iç onay sürecini tamamladı. Libya tarafının da onay sürecini tamamlamasının ardından yürürlüğe girecek zaptla Türk firmaları Libyalı işveren idarelerle görüşmelere başlayacak.¹⁰⁷

• Tunus:

Tunus Başbakanı Hişem Meşişi, pazartesi günü yaptığı açıklamada Libya'daki her türlü askerî çözümü ve iç işlerine müdahaleyi reddettiklerini yineledi. Tunus diplomatik misyonlarının başkanlarına hitaben yaptığı konuşmada, siyasi çözümün BM gözetiminde ve Libya içi diyalog yoluyla ilerletme çabalarının elzem olduğunu belirtti.¹⁰⁸

Tunuslu yetkililer, deniz devriyelerinin İtalya'da yeni bir hayat kurma umuduyla yola çıkan ve 246 göçmen taşıyan 19 adet tekneyi durdurduğunu duyurdu. Göçmenlerin büyük çoğunluğu Tunus hüviyetine sahip olmakla beraber 29'u çeşitli ülke vatandaşlarına sahiptir. 2020 Eylül ayı başlangıcına kadar İtalya kıyılarına toplam 22.238 düzensiz göçmen ulaşmıştır.¹⁰⁹

Libya Afrika Havacılık Holding Şirketi yaptığı açıklamada, Libya ile Tunus arasındaki uçuşların ekim ayı başından itibaren kademeli olarak yeniden başlayacağını duyurdu. Libya'nın hem devlet hava yolu şirketleri Libyan Airlines ve hem de Afriqiyah Air'in sahibi olan holding şirketi, Libya'dan Tunus'a seyahat edecek yolcuların uçmadan en fazla 120 saat önce Covid-19 PCR testinden geçmiş olması gerekliliğini duyurdu.¹¹⁰

Tunus'taki Yahudi Cemaati Hahambaşı Halife Atwan, Yom Kippur olarak bilinen Kefaret Günü kutlamalarına ve Yahudi yeni yılı olan Roş Aşana'ya davet etmedikleri için Cumhuriyet Başkanı Kays Said ve kabinesinden özür diledi. Haham, Yahudi Genel Cemaati Meclisinin kararını, kutlamalar sırasında Covid-19 salgınının yayılmasıyla ilgili mücadeleye yönelik önleyici tedbirlere bağladı.¹¹¹

Tunus'un askerî gücünün güçlendirilmesi çalışmaları kapsamındaki Türkiye desteğine rağmen silahlı Anka-S drone siparişi fon yetersizliği nedeniyle iptal edildi. Tunus ordusu, Türk Eximbank'ın toplam siparişin %85'i için verdiği krediye rağmen 240 milyon dolarlık ödemesini gerçekleştiremeyeceğini belirtti.¹¹²

• Cezayir:

Filistin Kurtuluş Örgütü, İsrail ile normalleşmeyi reddettiği için Katar ve Cezayir'i övdü. Cezayir Devlet Başkanı Abdülmecit Tebbun, İsrail ile her türlü normalleşmeyi kınadı. Tebbun, Bahreyn ve BAE'nin işgal devletiyle bağlar kurmaya çabaladıkları için Arap dünyasının gözünde küçük düşüklerini hatırlattı.¹¹³

Cezayir Cumhurbaşkanı Tebbun, Fransa'nın Cezayir direniş şehitlerinin kalıntılarını teslim etmesi ve sömürge suçlarını tanıması gerektiğini söyledi. Cezayir lideri, Fransa'da tutulan Cezayir arşivlerinin de iade edilmesi gerektiğini vurguladı. Cezayir Ulusal Arşivleri

Genel Müdürü Abdulmecit Şeyki'ye göre, Fransa tarafından ülke dışına kaçırılan Cezayir arşivinde yaklaşık 60 ton belge bulunmaktadır. Sadece Fransa'nın 1830-1962 yılları arasında Cezayir'i işgal ettiği sömürge dönemini değil, aynı zamanda üç asırlık Osmanlı yönetiminin arşivi de Fransa'ya götürülmüştür.¹¹⁴

Filistin ve Libya hakkında da kısa açıklamalarda bulunan Tebun, Filistin davasında kesinlikle aceleci normalleşme faaliyetlerine karşı olduklarını 1967 sınırlarına uygun bir Filistin çözümünü destekleyeceklerini ilan etmiştir. Libya içinse; Cezayir'in "Birleşmiş Milletler himayesinde halkın seçim meşruiyetinden kaynaklanan kalıcı bir çözümden yana olduğunu" söyledi.¹¹⁵

Cezayir Cumhurbaşkanı Tebun yaptığı açıklamalarda ülkesinin Fas ile bir sorunu olmadığını söyleyerek ve Batı Sahra sorununun "bir dekolonizasyon meselesi" olduğunu belirtti. Cumhurbaşkanı, Fas'ın kardeş bir ülke olduğunu ve Cezayir halkının Fas halkını sevdiğini açıklamalarına ekledi.¹¹⁶

• Fas:

Bu hafta Fas, Mali'de darbe sonrası sivil geçişi desteklemek için Fransızca Konuşulan Ülkeler Örgütünde yüksek-düzyer delegasyona katıldı. Fas'ın delegasyona katılması bölgede barışı ve stabiliteyi desteklediğine dair bir gösterge olarak bildirildi.¹¹⁷

Düzenlenen 75. BMGK toplantısında Fas pan-Afrikan görüşün ve sağlıklı kalkınma için çoklu ilişkilerin önemine değinen bir konuşma gerçekleştirdi. Özellikle bütün dünyada etkisini gösteren Covid-19 için çok yönlü çalışılması gerektiğine ve Afrika ülkelerinde siyasi uzlaşının, anti-terörizmin sağlanması için pan-Afrikan ideoloji dâhilinde ilerlenmesi gerektiğine vurgu yaptı.¹¹⁸

Hafta sonundan başlayarak Libya Müzakere Görüşmelerinin ikincisinin Bouznika kentinde devam edeceği duyuruldu. Toplantıya Obruk Temsilciler Başkanı Aquila Saleh ve Devlet Yüksek Konseyi Başkanı Khaled Al-Mashri'nin katılacağı söylendi. Fas, Libya bütünlüğü için çabalarını bir kez daha göstermektedir.¹¹⁹

Ulusal Güvenlik ve Yerel İstihbarat Başkanı Abdellatif Hammouchi, Amerika'nın Fas Büyükelçisi David Fischer ile görüştü. Görüşmede Amerika ile Fas arasındaki güvenlik bazında ikili ilişkiler konuşuldu. İki ülkede terörizme, şiddet içeren aşırıcılığa ve organize suçlara karşı birlikte çalışacaklarını belirtti.¹²⁰

Fas Dışişleri Bakanı Nasser Bourita ile BM Genel Sekreteri Antonio Guterres görüştü. Görüşmede sürdürülebilir kalkınma, terörizme karşı önlemler, Libya ve Batı Sahara

meselesi ele alındı. Ayrıca pandemiye karşı tutumda ve çabalarda görüşmede ele alınan konular arasındaydı.¹²¹

• Dünya Geneli

Rusya, OPEC+'ın üretim kesintisi anlaşması sona erdiğinde, pazar payını kaybetmemek için petrol kuyularında sondaj yapmaya başlamak için bir program geliştirildiği bildirildi.¹²²

Petrol tacirleri, dizel ve jet yakıtı gibi petrol ürünü fazlalığını denizlerde depolamak için tanker rezervasyonu yapıyor.¹²³

Azerbaycan ve Gürcistan Dışişleri Bakanları görüşmeleri sırasında Enerji ve Ulaştırma alanlarında iş birliği konularında, Güney Gaz Koridoru, Bakü-Tiflis-Ceyhan, Bakü-Supsa ve Bakü-Tiflis-Erzurum Boru Hatlarının tamamen işletmeye alınması ve genişletilmesi konusunda görüştüler. Ayrıca, Bakü-Tiflis-Kars Demir Yolu Hattı'nın bölge için sosyo-ekonomik seviyesine katkıda bulunacağı değerlendirildi.¹²⁴

• Türkiye

Azerbaycan'ın SOCAR şirketi tarafından kontrol edilen Türkiye'nin STAR rafinerisi, kârını arttırmak için 2020'de Rus-Ural petrol alımlarını azalttığı ve bunun yerine Irak ve Norveç'ten alımlara yöneldiği bildirildi.¹²⁵

• Ortadoğu

Iraklı yetkililer ve ABD Dışişleri Bakanlığı arasında, ABD'nin Irak'ın elektrik üretimi için İran'dan gaz ithal etmeye devam etmesini sağlayan bir yaptırım feragatnamesini uzattığı ancak bu kez önemli ölçüde daha kısa bir feragat süresi (60 gün) sağladığını açıkladı.^{126,127}

Genel Energy, Ağustos 2020'de IKBY'den petrol satışları için ödeme alındığını açıkladı. Taq Taq (2,6 milyon dolar) ve Tawke (8,2 milyon dolar) sahaları için ödeme alındığını açıkladı.^{128 129}

Suriye'de üretilen ham petrol yüklü 30 civarındaki tanker kamyonundan oluşan ABD konvoyunun Irak'a geçtiği bildirildi. Yapılan açıklamada, konvoyun kuzeydoğu Haseke eyaletindeki Cezire bölgesinden üretilen petrolü el-Velid geçişi yoluyla Irak topraklarına taşıdığı belirtildi.¹³⁰

Irak, OPEC kotasını karşılamasına rağmen önümüzdeki ay ihracat kargolarında keskin bir artış olabileceğini bildirdi. IKBY ve Irak Merkezî hükûmeti arasında üretim artırımına

yönelik tarafların birbirini suçladığı anlaşmazlıklar da sürüyor. Ayrıca, Irak ham petrolü Ekim yüklemesi için spot pazarda satışı sürerken “destinasyonsuz” olarak adı verilen bir yöntemle pazarlıyor.¹³¹

İsraili Zion Oil & Gas Inc., Megiddo-Jezreel 2 kuyusunda kullanılmak üzere yeni sondaj kulesi için Romanya’dan İsrail’e nakliye düzenlemelerini onayladığı bildirdi.¹³²

İsrail ve Lübnan, aralarındaki deniz sınırını çizmeyi amaçlayan üst düzey, doğrudan görüşmeler başlatmayı kabul ettikleri açıkladılar.¹³³

İsrail’den yapılan açıklamada, BAE ile Avrupa’ya boru hatları ile doğal gaz ihracatı da dâhil olmak üzere olası iş birliği ve yatırım fırsatlarını araştırdıklarını bildirdi. BAE, elektrik şebekelerinin bağlanması ve geliştirme konusun da iş birliği yapılabileceğini açıkladı.¹³⁴

Abu Dabi varlık fonu, Cheniere Energy’de 615 milyon dolar değerinde %5,1 hisse satın aldığı açıklandı. ABD’nin en büyük LNG ihracatçısı Cheniere Energy ve bu alım sayesinde Abu Dabi Yatırım Otoritesi şirketin dördüncü en büyük hissedarı konumuna geldi.¹³⁵

Kuveyt, Al-Zour gazlaştırma sistemi kullanan LNG terminalini mart ayına kadar açmayı planlıyor. Tesis, bölgenin kapasitesini ikiye katlayarak yılda 22 milyon ton LNG işletme kapasitesine sahip olacaktır.¹³⁶

İranlı Santral Holding Şirketine (TPPH) ait üç elektrik santrali, ülkede yeni gelir kaynağı yaratmak amacıyla kripto para madencilerine ürettiği fazla elektriği satmaya başlayacağını açıkladı. Üç santral birlikte 5,485 mw/h birleşik güç çıkışına sahip bu üretilen güç, New York şehrinin yarısını tedarik etmek için yeterli çıktıyı sağlayacak seviyede bulunuyor.¹³⁷

Emirates Nuclear Energy Corporation (ENEC) ve Korea Electric Power, BAE’deki Barakah Nükleer Enerji Santrali’nin 1.ünitesinin reaktörünün elektrik üretim kapasitesinin %50’sini elde ettiğini açıkladı.¹³⁸

Mısır’ın, Süveyş Körfezi’nde üretim sahaları geliştirdikten sonra günde yaklaşık 1,1 milyar feet küp gaz ve rekor üretimle yaklaşık 700 bin varil ham petrol ürettiğini açıkladı.¹³⁹

Libya Dışişleri Bakanı yaptığı açıklamada, Libya’nın çıkarları doğrultusunda deniz sınırlarının sınırlandırılması konusunu görüşmek üzere Yunan ve Malta makamlarıyla görüşmelerde bulunacağını açıkladı.¹⁴⁰

OPEC+ içinde petrol üretimi kısıntısından muaf tutulan Libya'nın petrol arzının yeniden başlaması ile diğer üreticilerin fiyatları desteklemek için daha fazla üretim kesintisi yapmaya zorlanabileceği açıklandı.¹⁴¹ Yapılan açıklamada, önümüzdeki günlerde üretim 260.000 ile 300.000 varile çıkabileceği ve yıl sonunda 500.000 varile ulaşacağı ayrıca, 2021 yılında ortalama 1 milyon varile ulaşacağını bildirdi.^{142,143} Bununla birlikte Libya, eylül ayı sonunda Marsa el-Hariga Limanı'ndan ham kargo ihraç etmeye hazırlanıyor.¹⁴⁴ NOC ayrıca, Doğu Libya'daki Zueitina'nın da, Hariga ve Brega Limanları gibi artık güvenli limanlar olarak sınıflandırıldığını ve ihracat yapılabileceğini açıkladı ancak Sidra ve Ras Lanouf'taki diğer liman tesislerinin kapalı kaldığı belirtildi.¹⁴⁵ Ayrıca Refinitiv Eikon nakliye verileri, Royal Dutch Shell 3 Ekim'de Libya'nın Zueitina terminalinde 1 milyon varil ham kargo yüklemek için geçici olarak Amoureux tankerini rezerve ettiğini bildirdi.¹⁴⁶

Rusya ve Suriye, nükleer teknolojilerin barışçıl amaçlarla enerji dışı kullanımında iş birliği konusunda bir mutabakat zaptı imzaladığını açıkladı.¹⁴⁷

Rus Devlet Nükleer Şirketi Başkanı, Rosatom'un 2021'de Mısır'daki El Dabaa Nükleer Santrali sahasında inşaat ruhsatı almayı ve temel atmanın planladığını açıkladı. Dört ünitenin tamamının inşaatının 2028-2029'da tamamlanması planlanıyor.¹⁴⁸

Suudi Arabistan çarşamba günü BM Güvenlik Konseyine yaptığı açıklamada, Yemen kıyılarında 1,1 milyon varil ham petrol ile dolu tankerde "petrol lekesi" görüldüğünü açıkladı.¹⁴⁹ Ancak Yemen'in kıyılarındaki durumu izleyen uzmanlar, Suudi hükümetinin iddiasını desteklemek için çok fazla destekleyici kanıt sunamadığına dikkat çekiyor.¹⁵⁰

Yemen'in petrol zengini Marib vilayeti İran destekli Husiler tarafından kontrolünün ele geçirmek için mücadelenin son birkaç ay içinde yoğunlaşmasıyla birlikte Yemen'deki savaşın odak noktası hâline geldi. Marib'e ek olarak, ülkenin güney bölgeleri hükümetin birincil güç üslerini ve ülkenin neredeyse tüm petrol üretimini temsil ediyor.¹⁵¹

KAYNAKÇA

- 1 <https://www.reuters.com/article/us-usa-syria-aid/u-s-to-provide-additional-720-million-for-syria-crisis-response-idUSKCN26F39B>
- 2 <http://sn4hr.org/blog/2019/09/23/54263/>
- 3 <https://www.syriaahr.com/en/185185/>
- 4 <https://www.middleeastmonitor.com/20200921-syria-us-continues-to-steal-oil-through-iraq/>
- 5 <https://syrianobserver.com/EN/news/60682/iran-to-improve-syrias-defenses.html>
- 6 <https://www.thenational.ae/world/mena/syria-releases-employees-of-under-fire-tycoon-rami-makhlouf-1.1083433>
- 7 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdinin-suriyedeki-ortagi-ypg-pkk-abd-yasalarini-deliyor-/1983973>
- 8 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyenin-kuzeyindeki-rasulaynda-teror-saldirilar-2-olu-11-yarali/1984564>
- 9 <https://www.thenational.ae/world/mena/russian-jets-strike-syria-s-idlib-in-heaviest-since-ceasefire-1.1080788>
- 10 <https://tass.com/world/1203321>
- 11 <https://www.thebaghdadpost.com/en/Story/49911/Iraq-s-Sadr-Calls-for-Investigation-into-Attacks-on-Diplomatic-Missions>
- 12 <https://turkish.aawsat.com/home/article/2528641/irak'ta-hasdi-sabi-saldirilar-en-cok-kime-zarar-veriyor>
- 13 <https://www.shafaaq.com/en/Iraq-News/Al-Hashd-responds-to-Hale-s-speech>
- 14 <https://www.shafaaq.com/en/Economy/Al-Kadhimi-directs-to-close-all-PMF-offices-at-airports>
- 15 <https://en.irna.ir/news/84054909/Iran-Iraq-discuss-bilateral-ties-regional-developments>
- 16 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ruhani-irakin-icislerine-mudahale-etme-pesinde-olmadik/1986701>
- 17 <https://tr.mehrnews.com/news/1889395/İran-İrak-hükümeti-General-Süleymani-terörü-konusunu-takip-etmeli>
- 18 <https://www.kurdistan24.net/tr/news/b4a3f724-3aca-4ef6-bc35-466ba20c66c6>
- 19 <https://turkish.aawsat.com/home/article/2522951/hamaney-1980lerde-yaşanan-irak-savaşına-ilişkin-verilen-kararı-savundu>
- 20 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ikby-basbakani-barzaniden-kerkuk-araplastiriliyor-iddiasi-/1982016>
- 21 <https://www.rudaw.net/turkish/kurdistan/220920208>
- 22 <https://www.rudaw.net/turkish/kurdistan/2209202010>
- 23 <https://www.basnews.com/tr/babat/636738>
- 24 <https://turkish.aawsat.com/home/article/2523146/irak-dea%C5%9F%E2%80%99%C4%B1n-suriye%E2%80%99den-s%C4%B1zma-giri%C5%9Fimini-engelledi>
- 25 <https://turkish.aawsat.com/home/article/2527031/bağdat'ta-yeşil-bölge'ye-saldıranlara-operasyon-başlatıldı>
- 26 <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/09/iraq-security-militias-illegal-arms.html>
- 27 <https://www.basnews.com/en/babat/636214>
- 28 <https://www.thebaghdadpost.com/en/Story/49898/Iraqi-troops-carry-out-operation-against-ISIS-north-of-Baghdad>
- 29 <https://www.basnews.com/en/babat/636383>
- 30 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdinin-iran-yaptirimlari-kapsaminda-iraka-verdigi-muafiyet-suresi-60-gune-indirildi/1984767>

- 31 <https://www.iraqoilreport.com/news/new-60-day-sanctions-waiver-reflects-ongoing-u-s>
- 32 <https://turkish.aawsat.com/home/article/2530361/irak-elektrik-bakanligi-kapasitesine-yakinda-3-bin-mw-ekleyecek>
- 33 <https://www.shafaaq.com/en/Economy/Iraq-to-allow-investment-for-generating-power>
- 34 <https://www.kurdistan24.net/tr/economy/97ca66de-7a37-4424-9b3c-5092f8030308>
- 35 <https://www.shafaaq.com/en/Economy/Iraq-oil-exports-to-US-reached-230-thousand-barrels-day-in-the-first-half-of-2020>
- 36 <https://www.ina.iq/Turkmen/21437/sanayi-bakanligi-ninova-39-da-beş-hükümet-fabrikası-açtı>
- 37 <https://reliefweb.int/report/iraq/ministry-planning-and-fao-agree-strengthen-cooperation-achievement-food-security-iraq>
- 38 <https://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/26092020>
- 39 <https://www.thebaghdadpost.com/en/Story/49902/US-provides-2-5-mln-in-humanitarian-assistance-to-Christians-sheltering-in-KRG>
- 40 <https://www.kurdistan24.net/tr/news/bf513737-0aed-42b7-90c8-2caa35858d04>
- 41 <https://www.kurdistan24.net/tr/news/81a33636-9542-425b-b7ff-5a5016ef859d>
- 42 <https://www.basnews.com/en/babat/636255>
- 43 <https://twitter.com/Ersatsalihi/status/1310196285543264257?s=20>
- 44 <https://www.facebook.com/ITCResmi/posts/10158569849604906>
- 45 <https://www.kurdistan24.net/ar/news/7a369d1c-3299-460c-8f94-9b7bb69979db>
- 46 <https://www.kirkuknow.com/ar/news/63452>
- 47 <https://www.facebook.com/i.t.m.p.kirkuk/posts/1431698713693205>
- 48 <https://www.rudaw.net/turkish/kurdistan/220920208>
- 49 <http://turkmenlihaber.net/turkmeneli/item/19426-kerkuk-un-kuzeybatisindaki-bacvan-koyune-terror-orgutu-deas-saldirisi-1-olu.html>
- 50 <https://twitter.com/Conflicts/status/1309796704363962368?s=20>
- 51 <http://turkmenlihaber.net/turkmeneli/item/19454-kerkuk-te-83-kisiye-daha-koronavirus-tanisi-konuldu-1-kisi-vefat-etti.html>
- 52 <http://diplomaticmagazine.net/politics/3426>
- 53 <https://www.sharpress.net/all-detail.aspx?Jimare=177823>
- 54 https://drawmedia.net/page_detail?smart-id=6684
- 55 <https://www.esta.krd/news.aspx?id=9477&mapid=1>
- 56 <http://skurd.net/2020/09/22/>
- 57 <http://diplomaticmagazine.net/opinion/3418>
- 58 <https://www.rudaw.net/sorani/middleeast/iraq/150920205>
- 59 <https://www.sharpress.net/all-detail.aspx?Jimare=177842>
- 60 <https://esta.krd/news.aspx?id=9493&mapid=1>
- 61 <https://www.kurdistan24.net/so/default>
- 62 <https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/260920203>
- 63 <https://www.middleeastmonitor.com/20200923-saudi-arabia-to-gradually-lift-ban-on-performing-umrah/>
- 64 <https://tr.euronews.com/2020/09/23/suudi-kral-selman-bin-abdulaziz-bm-de-iran-hedef-ald-kaos-as-r-l-k-ve-mezhepcilik-uretiyor>

- 65 https://www.reuters.com/article/un-assembly-saudi-int-idUSKCN26E2GL?taid=5f6b75c3c73641000157f49c&utm_campaign=trueAnthem:+Trending+Content&utm_medium=trueAnthem&utm_source=twitter
- 66 <https://www.middleeastmonitor.com/20200921-bin-zayed-talks-with-washington-to-transfer-us-base-in-turkey-to-uae/>
- 67 <https://www.middleeastmonitor.com/20200922-france-mps-condemn-uae-bahrain-israel-normalisation-deals/>
- 68 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bae-filistin-topraklarindaki-yerlesim-birimlerini-destekleyen-bazi-israilli-kurumlarla-anlasmalar-imzaliyor/1983154>
- 69 <https://www.middleeastmonitor.com/20200924-emir-of-qatar-we-will-continue-to-support-efforts-to-hold-war-criminals-in-syria-accountable/>
- 70 <https://www.ahaber.com.tr/dunya/2020/09/22/katar-emiri-es-saniden-uluslararası-topluma-tepki-ışgalesiz-kalıyorlar>
- 71 <https://www.middleeastmonitor.com/20200924-turkey-qatar-to-increase-economic-cooperation-despite-pandemic/>
- 72 <https://www.middleeastmonitor.com/20200926-qatar-refuses-to-head-arab-league-instead-of-palestine/>
- 73 <https://www.middleeastmonitor.com/20200927-qatar-airways-got-1-95bn-government-lifeline-after-losses-widened/>
- 74 <https://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2925247&Language=en>
- 75 <https://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2924819&Language=en>
- 76 <https://www.middleeastmonitor.com/20200926-kuwait-calls-for-end-to-israeli-occupation-in-palestine/>
- 77 <https://www.middleeastmonitor.com/20200921-kuwait-mp-questions-foreign-minister-over-trumps-normalisation-remarks/>
- 78 <https://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2924734&Language=en>
- 79 <https://gulfnews.com/world/gulf/kuwait/30000-expats-in-kuwait-face-fines-for-expired-residency-permits-1.74119835>
- 80 <https://gulfnews.com/world/gulf/kuwait/pakistan-to-send-100000-skilled-workers-to-kuwait-1.74095265>
- 81 <https://timesofoman.com/article/exclusive-oman-to-open-land-borders-from-october-1>
- 82 <https://gulfnews.com/world/gulf/oman/oman-to-resume-international-flights-on-oct-1-1.1600945805588>
- 83 <https://timesofoman.com/article/exclusive-no-mofa-approval-required-for-residents-entering-oman-from-october-1>
- 84 <https://timesofoman.com/article/oman-to-receive-20-of-covid-19-vaccines-this-year>
- 85 <https://gulfnews.com/world/gulf/oman/covid-19-oman-expats-exempt-from-fines-if-they-leave-country-for-good-1.1600892409671>
- 86 <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/netanyahu-bahraini-crown-prince-speak-via-telephone/1982424>
- 87 <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/bahrain-claims-deal-with-israel-halted-annexation/1984769>
- 88 <https://www.bna.bh/en/ForeignMinisterreceivesGCCSecretaryGeneral.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDsxhx6sVkcJjha%2bJR0bxvq0%3d>
- 89 <https://www.bna.bh/en/FinanceMinisterreceivesGCCSecretaryGeneral.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDohCmRZ2C56v2%2bD1gjFM%2bY%3d>
- 90 <https://www.bna.bh/en/BahrainwelcomesresultsofAmmanmeetingonMiddleEastPeaceProcess.aspx?cms=q8FmFJgiscL2fwlzON1%2bDuBP5A%2b%2bhJaQksXEkmRcD08%3d>

- 91 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/hususlar-arap-koalisyonuna-savasi-durdurmak-icin-muzakere-cagrisi-yapti/1979890>
- 92 <https://www.middleeastmonitor.com/20200923-iran-military-official-tehran-provides-yemen-with-defence-know-how/>
- 93 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdden-yemenli-husilere-ateskes-cagrisi/1982353>
- 94 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bmnin-yemendeki-15-yardim-programina-finansman-yetersizligi-nedeniyle-son-verildi/1983176>
- 95 <https://www.middleeastmonitor.com/20200922-saudi-arabia-seeks-russias-help-to-prevent-marib-falling-into-houthi-hands/>
- 96 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yemenli-yetkili-bae-sokotra-adasinda-askeri-us-insasina-basladi/1984009>
- 97 <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/yemen-houthi-rebels-agree-to-exchange-1-000-prisoners/1986882>
- 98 <https://www.middleeasteye.net/news/egypt-protests-sisi-day-rage-thousands>
- 99 <https://www.reuters.com/article/us-mideast-energy/east-mediterranean-states-formally-establish-egypt-based-gas-forum-idUSKCN26D14D?rpc=401&>
- 100 <https://www.aa.com.tr/en/africa/egypt-s-sisi-holds-talks-with-libyan-officials-in-cairo/1983302>
- 101 http://www.xinhuanet.com/english/2020-09/24/c_139394220_2.htm
- 102 <https://www.middleeastmonitor.com/20200926-egypt-navy-shot-dead-two-palestine-fishermen/>
- 103 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/libya-yunanistan-ve-malta-ile-deniz-sinirlarinin-belirlenmesini-gorusecek/1985571>
- 104 <https://turkish.aawsat.com/home/article/2527026/mısır-cumhurbaşkanı-sisi-libyanın-doğusundaki-iki-ana-aktörü-kahire'de-ağırladı>
- 105 <https://www.aljazeera.com/economy/2020/09/18/haftar-announces-conditional-lifting-of-libya-oil-blockade/>
- 106 <https://www.haberturk.com/son-dakika-haberler-libya-savunma-bakanligi-ndan-flas-aciklama-2809468>
- 107 <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/libyanin-imarinda-turk-muhendis-ve-mimarlarina-stratejik-rol-41621753>
- 108 <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/tunisia-rejects-any-military-solution-in-libya/1980826>
- 109 <https://www.infomigrants.net/en/post/27456/tunisia-intercepts-246-migrants-bound-for-italy-in-one-night>
- 110 <https://www.libyaherald.com/2020/09/27/gradual-resumption-of-flights-between-libya-and-tunisia-to-resume-gradually-from-october/>
- 111 <https://www.middleeastmonitor.com/20200926-tunisiyas-chief-rabbi-apologises-to-president-kais-saied/#comment-5087645877>
- 112 https://www.africaintelligence.com/north-africa_business/2020/09/22/armed-anka-s-drone-order-cancelled-due-to-lack-of-funds-despite-turkish-backing,109608221-ar1
- 113 <https://www.middleeastmonitor.com/20200922-plo-commends-qatar-algeria-for-rejecting-normalisation-with-israel/>
- 114 <https://www.middleeastmonitor.com/20200922-algeria-president-france-must-hand-over-our-martyrs-remains-and-recognise-colonial-crimes/>
- 115 <https://www.elwatan.com/a-la-une/des-elections-generales-et-ouverture-de-chantiers-economiques-apres-le-referendum-constitutionnel-lagenda-politique-de-tebboune-22-09-2020>
- 116 <https://www.moroccoworldnews.com/2020/09/320423/abdelmadjid-tebboune-claims-algeria-has-no-problems-with-morocco/>
- 117 <https://www.moroccoworldnews.com/2020/09/320405/morocco-joins-high-level-delegation-supporting-civil-transition-in-mali/>

- 118 <https://www.morocoworldnews.com/2020/09/320475/morocco-defends-multilateral-pan-african-commitment-at-un-general-assembly/>
- 119 <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/2/8/383836/World/Region/Morocco-to-host-new-round-of-Libyan-peace-talks-Su.aspx>
- 120 <https://www.morocoworldnews.com/2020/09/320657/moroccos-security-chief-us-ambassador-discuss-security-cooperation/>
- 121 <https://www.morocoworldnews.com/2020/09/320812/moroccos-foreign-minister-un-secretary-general-discuss-cooperation/>
- 122 <https://energy.economictimes.indiatimes.com/news/oil-and-gas/russia-plans-to-kick-start-unfinished-oil-wells-programme-this-year-ria/78311466>
- 123 https://www.rigzone.com/news/wire/demand_accelerates_for_floating_fuels_storage-16-sep-2020-163310-article/
- 124 <https://menafn.com/1100851368/Foreign-Ministry-discloses-details-of-meeting-of-Azerbaijani-Georgian-FMs-PHOTO>
- 125 <https://www.reuters.com/article/oil-russia-turkey-int/turkeys-star-refinery-ditches-expensive-urals-oil-for-iraq-norway-grades-idUSKCN26F1XF>
- 126 <https://egyptindependent.com/in-sign-of-frustration-us-shortens-sanctions-waiver-to-iraq/>
- 127 <https://www.voanews.com/middle-east/us-grants-iraq-new-60-day-waiver-import-iranian-gas>
- 128 https://uk.finance.yahoo.com/news/genel-energy-plc-receipt-payments-060008767.html?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAAFnZImOCMG-5rcsDyOa0Ki4E3m60oTd2gP7hDLuTZgH3SHmgsjoNieKBew1NsPK6QL3aguYgVXv2kdSSD4qQBUCXK24xmplMplnGRwt74r-iR8wryiqJUIDdUr_WBBPZ98VD2uQNZ37_R6FBKiNjdzVHDWi9s2J5yTh5wwE-_FwJ
- 129 <https://www.proactiveinvestors.co.uk/companies/news/929975/genel-energy-sees-cash-boost-as-it-completes-us300mln-bond-issue-and-receives-august-oil-payments-929975.html>
- 130 <https://www.presstv.com/Detail/2020/09/20/634584/US-convoy-Syria-oil-Iraq>
- 131 <https://www.bloomberg.com/amp/news/articles/2020-09-24/oil-traders-left-puzzled-by-extra-iraqi-cargoes-on-spot-market>
- 132 <https://www.zionoil.com/updates/press-release-september-21-2020-zion-oil-gas-drilling-rig-set-to-depart-for-israel/>
- 133 <https://www.timesofisrael.com/israel-and-lebanon-to-launch-direct-maritime-border-talks-report-says/>
- 134 https://pgjonline.com/news/2020/09-september/uae-israel-discuss-pipelines-infrastructure-for-gas-exports-to-europe?utm_source=hootsuite&utm_medium=&utm_term=&utm_content=&utm_campaign=
- 135 <https://oglinks.news/cheniere-energy/news/abu-dhabi-buys-615-million-stake-in-us-lng-exporter>
- 136 <https://oglinks.news/kuwait/news/plans-to-double-lng-capacity-by-march>
- 137 <https://www.coindesk.com/iranian-power-plants-electricity-crypto-miners>
- 138 <https://www.oilandgas360.com/uae-nuclear-energy-plant-unit-1-reaches-50-power-capacity/>
- 139 <https://oilprice.com/Latest-Energy-News/World-News/Egypt-Boasts-Record-Crude-Oil-Production.html>
- 140 <https://www.aa.com.tr/en/energy/energy-diplomacy/libya-to-discuss-maritime-borders-with-greece-malta/30630>
- 141 <https://www.reuters.com/article/oil-libya/opec-watching-libyan-oil-restart-closely-needs-time-to-assess-sources-idUSL5N2G13QI>
- 142 <https://www.reuters.com/article/libya-noc-crude-int-idUSKCN26C360>
- 143 <https://www.worldoil.com/news/2020/9/23/libyan-oil-exports-expand-to-third-port-as-truce-takes-hold>

- ¹⁴⁴ <https://www.argusmedia.com/en/news/2143049-libya-set-for-crude-exports-as-fields-restart>
- ¹⁴⁵ <https://www.timesofisrael.com/israel-and-lebanon-to-launch-direct-maritime-border-talks-report-says/>
- ¹⁴⁶ <https://www.reuters.com/article/uk-libya-oil/shell-provisionally-books-tanker-to-load-crude-at-libya-zueitina-port-idUKKCN26G1FS>
- ¹⁴⁷ <https://monitoring.bbc.co.uk/country/SYR?preview=true>
- ¹⁴⁸ <https://interfax.com/newsroom/top-stories/>
- ¹⁴⁹ [https://www.usnews.com/news/world/articles/2020-09-23/saudis-warn-un-of-oil-spot-in-shipping-lane-near-decaying-yemen-tanker#:~:text=NEW%20YORK%20\(Reuters\)%20%2D%20Saudi,off%20the%20coast%20of%20Yemen.](https://www.usnews.com/news/world/articles/2020-09-23/saudis-warn-un-of-oil-spot-in-shipping-lane-near-decaying-yemen-tanker#:~:text=NEW%20YORK%20(Reuters)%20%2D%20Saudi,off%20the%20coast%20of%20Yemen.)
- ¹⁵⁰ <https://www.cbsnews.com/news/saudi-arabia-yemen-oil-tanker-fso-safer-oil-slick-united-nations-but-offers-no-evidence/>
- ¹⁵¹ <https://jamestown.org/program/houthi-offensive-in-marib-represents-dual-threat-to-yemeni-government/>